

AZƏRBAYCANDA DÖVLƏT TƏNZİMLƏMƏ SİYASƏTİNİN REGIONAL İSTİQAMƏTLƏRİ VƏ TƏŞKİLATİ MEXANİZMLƏRİ

Xülasə

Müasir dövrdə Azərbaycanı milli iqtisadiyyatın formalaşması digər məsələlərlə yanaşı sahəvi tənzimləmə məsələlərinin aktulluğunu da ifadə etməkdədir. Məzmunca bu tənzimləmə özündə kifayət qədər geniş tərkibə malik istiqamətləri birləşdirməkdədir. Həmçinin, mövcud şəraitdə dövlətin sahəvi tənzimləmədə rolunun lazımı səviyyədə qiymətləndirilməsi də zəruri məsələlərdən hesab olunmaqdadır. İnzibati amirlik sisteminin uzunmüddətli bərqərar olması və müstəqillik “parametrləri” ilə uyğunsuzluq təşkil etməsi iqtisadiyyatın ümumi mənzərəsi ilə yanaşı ayrı-ayrı sahələr üzrə fəaliyyətin müasir dövrün tələblərinə uyğun həyata keçirilməsinə baxışın yenilənməsini tələb edirdi. Bu fəaliyyət ilk növbədə öncəki sistemin formalaşmasında özünü əyani sürətdə biruzə verən iqtisadi elastikliyin zəifliyi (bəzi sahələrdə tamamilə olmaması), adaptasiya proseslərinə gec cavab verməsi, məhsuldarlıq səviyyəsinin aşağı olması kimi şərtlər əsasında öz zəruriliyini qorumaqda idi. İstənilən ölkənin iqtisadi sisteminin yenidən qurulması “keçid” adlandırılan və bəzi hallarda bir çox onillikləri əhatə edən dövr üzərində formalaşmalıdır.

Açar sözlər: potensial imkanlar, Regional idarəetmə, rəqabət, İnkişaf strategiyaları, mövcud vəziyyət.

Abstract

In the modern period, the formation of the national economy in Azerbaijan, among other issues, highlights the relevance of sectoral regulation. In terms of content, this regulation encompasses a wide range of directions. Under current conditions, an adequate assessment of the state's role in sectoral regulation is also considered essential. The long-term dominance of the administrative-command system and its incompatibility with the parameters of independence necessitated a renewed perspective on the overall economic landscape, as well as on sector-specific activities, to align them with the requirements of the modern era. This necessity was primarily driven by factors that were clearly manifested during the formation of the previous system, such as weak economic flexibility (or its complete absence in some sectors), delayed responses to adaptation processes, and low productivity levels. The restructuring of any country's economic system should be shaped within a “transition” period, which in some cases may span several decades.

Keywords: potential opportunities, regional governance, competition, development strategies, current situation.

İstənilən ölkənin iqtisadi sisteminin yenidən qurulması “keçid” adlandırılan və bəzi hallarda bir çox onillikləri əhatə edən dövr üzərində formalaşmalıdır. Bir çox inkişaf etmiş ölkələr üzrə əldə olunan beynəlxalq təcrübə də göstərir ki, bu proses özünün:

- çoxsaylı Qanun və digər hüquqi-normativ sənədlərin qəbulu ilə;
- “yazılmayan” sosial və digər xarakterli qaydaların məqsədyönlü tətbiqi ilə;
- yerli şərait və imkanların səfərbər olunması, onların qarşılıqlı əlaqələndirmə, təsir-əkstəsir və digər şərtlər daxilində düzgün, sistemli və kompleks şəkildə qiymətləndirilməsi ilə;

- zəruri kadr potensialının formalaşdırılması ilə;
- real iqtisadi həyatı və hüquqi-normativ bazanın biri-birini tamamlaması, qarşılıqlı uzlaşmaya nail olunması ilə;
- təşəbbüskarlıq hissənin bərqərar olması və inkişafı ilə;
- mövcud şəraitə uyğunluğu təmin edəcək digər şərtlərlə müşayət edilməkdədir.

Müstəqilliyin ilk illərində ölkəmizdə mövcud olmuş böhran sosial, etik, psixoloji və digər uyğun sahələrdən də yan keçməmiş, bu da son nəticədə özünü ümumilikdə qayda və qanunlara riayət edilməsi, davranış, əxlaq və digər məsələlərlə yanaşı iqtisadi təşkilatlanmada, istehsal proseslərinin icrasında, sahələrin təkamülündə maneə amili kimi biruzə verirdi. Həmin dövr yerli şərait və imkanların qiymətləndirilməsi sahəsində yer almış çatışmazlıqlarla da müşayət olunmaqda idi. Belə ki, əksər sənaye və digər təyinatlı subyektlərin öz fəaliyyətini dayandırması, vergi və gömrük sistemlərində heç bir stimullaşdırıcı alətlərdən istifadə olunmaması, yerli xammal bazasının fəal iqtisadi dövriyyəyə cəlb olunmasının zəifliyi, peşəkar işçi qüvvəsinin bir çox hallarda öz daimi iş yerlərindən uzaqlaşaraq ölkə hüdudlarından kənara qazanc dalınca yollanması, maddi marağ prinsipinə aşağı səviyyədə əməl olunması, bəhs olunan istiqamətlərdə heç bir tənzimləyici addımların atılmaması, respublikada köklü iqtisadi və əlaqəliliyi ilə seçilən digər islahatların keçilməsinin yubadılması ümumilikdə ölkənin, o cümlədən onun regionlarının iqtisadi potensialının formalaşmasında öz izlərini buraxmışdır. Yaranmış vəziyyətin elmi-nəzəri tədqiqi və təcrübi tətbiqi ayrı-ayrı sahələr üzrə formalaşan vəziyyətin düzgün qiymətləndirilməsi və müvafiq çıxış yollarının göstərilməsini şərtləndirir. Bu baxımdan ilk növbədə ümumi, o cümlədən sahəvi tənzimləmədə görülməli işlərin istiqamətlər üzrə müəyyən edilməsi, onların zəruriliyini diktə edən səbəblərin sistemləşdirilməsi və uyğun vəzifələrin dəqiqləşdirilməsi ehtiyacı çıxır. Nəzəri-metodoloji araşdırmaların təşkilində müvafiq sahəvi tənzimləmə fəaliyyətinin aparılması zərurətinin haradan qaynaqlanması, ona ehtiyacın yaranması səbəbləri prioritetlərdən biri kimi müəyyən edilir.

Sahəvi tənzimləmənin aparılması zamanı bu addımı atmağa vadar edən amillərin müəyyənləşdirilməsi və əhatəli araşdırmaya məqsədyönlü, tələblərə uyğun cəlb edilməsi tənzimləmə prosesinin uğurla aparılmasının zəminidir. Belə halda tənzimləməyə məruz qalacaq, onun obyektini təşkil edəcək hər bir element haqqında ətraflı informasiya toplanmalı, onun müxtəlif situasiyalarda təzahürü haqqında düşüncələr ümumiləşdirilməlidir. Bu sahədə dövlətin, onun həyata keçirdiyi siyasətin yeri və rolu ölkə iqtisadiyyatının tərəqqisində danılmazdır. O, əlində cəmlədiyi çoxsaylı alət və vasitələrlə iqtisadi inkişafın “məcrasını” dəyişmək, daha məhsuldar mühit yaratmaq, daha çevik tənzimləmə sistemi qurmaq iqtidarındadır. Bəhs olunan fikir incələnməklə, onu yarada biləcək mühüm səbəblər sırasında aşağıdakıların ümumi şəkildə göstərməsini məqsədəuyğun hesab edirik:

- ölkə iqtisadiyyatının inkişaf tempələrinin geriləməsinin aradan qaldırılması;
- ərzaq və digər tələbat istiqamətlərində təhlükəsizliyi sahəsində irəliləyişlərə nail olunması;
- ölkə iqtisadiyyatının sahəvi şaxələndirilməsi imkanlarının yüksəldilməsi;
- istehsal sahələri üzrə tarazlı inkişafa nail olunması,
- istehsalın təkamülü yönündə Dövlət Proqramlarının hazırlanması;
- maliyyə resursları ilə təmin olunması sahəsində çatışmazlıqların aradan qaldırılması,
- maliyyə-bank, hesablaşmalar sahəsində daha yüksək nəaliyyətlərin əldə olunması;
- sahəvi tənzimləmədə optimal idarəetmə quruluşunun yaradılması üzrə addımların atılması;
- sahələrin regionlararası əlaqəli inkişafının təmin olunması;
- region üzrə sahələrin daha səmərəli bölgüsü yönündə məqsədyönlü işlərin təşkili və icrası;
- sahəvi infrastruktur-logistik imkanların yaradılması və genişləndirilməsi və s. [13; 92]

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Abdullayev A.P. İqtisadiyyat və iqtisadi siyasət. Bakı: Asiya, 2003, 216 s.
2. Allahverdiyev H.A. Milli iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi, Bakı: ADİU, 2007, 792 s
3. Aliyev İ.H. Milli iqtisadiyyat və aqrar sahənin inkişaf problemləri. Bakı: Elm, 2006, 380s.
4. Əhmədov N.H. Dövlət tənzimlənməsinin iqtisadi mexanizmləri. Bakı: Sabah, 2011, 194s.
5. Mahmudov C.İ. Biznes: əsasları, təşkili və idarə edilməsi. Bakı: Nurlan, 2011, 272s.
6. Nuriyev Ə.X. Regional inkişafın dövlət tənzimlənməsinin aktual məsələləri. Bakı: Elm, 2004, 224s. 175